

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ЗЛОЧИНАХ ЩОДО ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

ЮХНО Олександр Олександрович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки, Харківський національний університет внутрішніх справ

СТРОК Інна Анатоліївна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1, Харківський національний університет внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0002-0423-714X>, strok_i@ukr.net

УДК 343.121.4(477)

DOI 10.32782/EP.2023.3.5

У статті на ретроспективному рівні досліджено генезис, законодавче закріплення і регулювання у нормах міжнародного законодавства, при застосуванні міжнародних правових стандартів і адаптації їх до Конституції України, національного кримінального, кримінального процесуального та іншого законодавства та відносно внесених змін до нього з питань недопущення жорстокого поводження з тваринами за останні 11 років. Проведено стан дослідження в цьому напрямі, результати наявної наукової дискусії, наукові позиції окремих учених і представників наукових шкіл, на підставі чого автором напроцьовано власні наукові позиції в розрізі проведеного дослідження та його результатів. Надано обґрунтування актуальності піднятих у статті досліджених проблемних питань в Україні і світі, виходячи із тенденції щодо збільшення кількості утримання тварин фізичними і юридичними особами, зокрема екзотичних та заборонених видів (бійцівських і хижаків та ін.). Враховуючи статистичні дані щодо щорічного збільшення фактів жорстокого поводження з тваринами, неналежними умовами їх утримання, розмноження та інший стан, окремо досліджено питання щодо алгоритму і механізму кримінальних процесуальних, адміністративно-правових та інших дій при проведенні досудового розслідування щодо дослідженої категорії кримінальних правопорушень у цьому напрямі та наявні проблемні питання у механізмі відшукування, збирання,

фіксації й оцінки доказів учасниками кримінального провадження, застосування відповідних криміналістичних методик. Окремо приділена увага залучення відповідних спеціалістів до участі в кримінальному провадженні, взаємодія слідчого з представниками інших служб і підрозділів як Національної поліції, так і Державної служби України з надзвичайних ситуацій, громадськості, представників волонтерських організацій, представниками органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації. Надано теоретичні, законодавчі і прикладні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення ведення кримінальних проваджень у цьому напрямі.

Ключові слова: тварини, закон, жорстоке поводження, докази, кримінальне провадження, ветеринар, експертиза, досудове слідство, удосконалення, причини, запобіжні заходи.

Постановка проблеми

За результатами проведення реформи національного законодавства і правоохоронних органів, зокрема чинного КПК України було повністю трансформовано процесуальну роль слідчого при розслідуванні тяжких злочинів, до яких належить і жорстоке поводження з тваринами. Міжнародна спільнота давно опікується цими проблемами та реагуванням держав у світі щодо такого напрямку діяльності із залученням до цього правоохоронних і судових інстанцій. У вказаному напрямі міжнародною спільнотою прийнято ряд міжнародних

правових актів, які у 2013 році ратифіковані й Україною та відповідно до цього прийнято і удосконалено ряд національних законодавчих актів. Спостерігається тенденція серед населення щодо збільшення кількості утримання різних, у тому числі й екзотичних і заборонених (бійцівських, хижих) тварин, розгалужується сфера їх ветеринарних, харчових, виставочних, розмножувальних заходів та іншого обслуговування. У той же час у суспільстві проводиться значна організаційна робота по недопущенню фактів бродяжництва безпритульних тварин, їх розплідності та утримання в певних притулках, зокрема на волонтерських засадах. У той же час серед власників тварин та інших осіб мають місце непоодинокі факти жорстокого поводження з ними, це розповсюджено, зокрема, і серед дітей та молоді, незважаючи на посилення адміністративної і кримінальної відповідальності за такі дії та збільшення кількості осіб, які притягуються до неї. Такі факти носять резонансний характер у суспільстві та широко оприлюднюються в засобах масової інформації. Вказане спонукає науковців та практиків правоохоронних органів до наукового дослідження причин і умов, що сприяють вчиненню таких видів тяжких злочинів та напрацюванню пропозицій щодо вирішення наявних проблемних питань з удосконалення процесуального механізму досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень та адміністративних матеріалів такої категорії.

Стан дослідження проблеми

Проблематику цієї теми досліджували науковці : С.Є. Абламський, В.А. Гвоздій, Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, О.О., Кочура Л.М. Лобойко, Л.Д. Удалова, О.В. Мартовичка, І.В. Ракіпова, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, О.О. Юхно, Ю.П. Янович та інші. Зокрема, вивчення питань щодо проблем збирання доказів у кримінальному провадженні досліджували: В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошовий, Є.А. Доля, Є.Г. Коваленко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, М.А. Погорецький та інші науковці. За останні роки, враховуючи внесення змін до ст. 59 Конституції України (2016 р.) і понад 100 до чинного КПК України, доцільно звернути увагу на

дисертаційні дослідження О.В. Маслокова «Процесуальна діяльність захисника зі спростування підозри (обвинувачення) 2017 року, І.В. Дубівки «Діяльність адвоката в стадії досудового розслідування» 2017 року, Т.В. Волошанівської «Засада забезпечення права на захист у кримінальному провадженні в контексті Європейських стандартів справедливого судового розгляду» (монографія) 2020 року, О.В. Мартовицької «Теоретичні та прикладні проблеми інституту професійної правничої допомоги у кримінальному провадженні України» (монографія) 2021 року, І.В. Ракіпової «Правозахисна комунікація потерпілого у кримінальному провадженні України (монографія) 2022 року та інших вчених. Однак, порушені питання в цій статті раніше досліджували вченими лише фрагментарно, а концептуальні питання щодо особливостей залучення відповідних спеціалістів і судових експертів, збирання доказів у кримінальному провадженні у таких специфічних розслідуваннях фактів жорстокого поводження з тваринами за останній період здійснювались мало та недостатньо. Незважаючи на значний обсяг порушених проблемних питань у дослідженнях вказаних та інших вчених, наявні проблеми значний час залишаються невирішеними. Усе ще залишаються актуальними питання усунення законодавчих прогалин у повноваженнях посадових осіб слідства, прокуратури, слідчих суддів, захисників-адвокатів та визначення процесуальних механізмів здійснення ними своїх функцій тощо, що потребують свого законодавчого і прикладного вирішення та вимагає окремих наукових досліджень.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є проведення дослідження норм міжнародного і національного законодавства щодо правового реагування на факти жорстокого поводження з тваринами, адаптації національних законів до міжнародних правових стандартів, встановлення наявних проблем у теорії, законодавстві та практиці досудового розслідування щодо розслідування фактів жорстокого поводження з тваринами. *Завданням* є з'ясування протиріч, прогалин та проблемних теоре-

тичних, прикладних та тактичних питань у чинному законодавстві, у практиці ведення кримінальних проваджень такої категорії та напрацювання шляхів їх вирішення і удосконалення.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що, незважаючи на позитивні результати правової реформи й удосконалення положень чинного КПК України в ході проведеного дослідження виявлено ряд прогалин, зокрема в частині неузгодженості процесуального механізму й алгоритму проведення досудового розслідування щодо фактів жорстокого поводження з тваринами, а також особливостей збирання, фіксування й оцінки доказів, на підставі чого та з урахуванням наявної судової практики напрацьовано відповідні пропозиції і рекомендації щодо вирішення цих питань. Аргументовано на тому, що реалізація їх можлива лише шляхом внесення відповідних змін до чинного кримінального процесуального, адміністративного та іншого законодавства України, судової експертології, зокрема з унормування проблемних питань утримання і поводження та надання правової оцінки і запобігання фактам порушень та жорстокого поводження з тваринами з боку фізичних і юридичних осіб.

Виклад основного матеріалу

За дослідженням встановлено, що на сьогодні у суспільстві жорстоке поводження з тваринами зустрічається нерідко, ці факти негативно впливають на свідомість і моральний стан людей, сприяють поширенню жорстокості та агресивності, зокрема серед дітей та молоді, які є майбутнім нашої країни. В Україні впродовж останніх років тема захисту тварин від жорстокого поводження залишається актуальною і піднімається на міжнародному, науковому, законодавчому і прикладному рівні та в ході наукових дискусій. Такі тенденції пов'язані з істотним збільшенням випадків жорстокого поводження з тваринами, їх мордування, каліцтва та знищення. Так, відповідно до статистичних даних ГСУ Національної поліції України, у період з 2020 по 2022 рр. досудове розслідування за ст. 299 КК України проводи-

лось у 1439 кримінальних провадженнях, з яких 529 були зареєстровані у 2021-2022 рр., що є значним, якість розслідування їх ще залишається низькою, а кількість проваджень скерованих до суду малою. Процес удосконалення розвитку демократії кожної країни світу спонукає до збільшення уваги щодо дотримання права тварин, їх захисту від насильства, жорстокого поводження, каліцтва та навмисного винищення, а також до питань відтворення і розмноження тих, які зникають у природі.

Узагальнюючи законодавчий досвід зарубіжних країн, С.П. Репецький констатує, що в таких країнах, як США, Канада, Австралія та країнах Європейського Союзу задоволення хворобливих пристрастей у спричиненні страждань та вбивств тварин є кримінальним злочином і суворо переслідуюється. Вказане свідчить, що реалізація прав людини цінується і дотримується лише у тому суспільстві, яке поважає права тварин [1, с.127], що ми підтримуємо. Згідно з генезисом дослідженого питання, ще в листопаді 1987 року було прийнято «Європейську конвенцію про захист домашніх тварин» [2], яку Україна ратифікувала 18.09.2013 р. Зокрема, у п. 1 ст. 3 цієї Конвенції зазначається, що ніхто не має права завдавати тварині непотрібного болю, страждань або шкоди. На виконання вказаної Конвенції, в Україні правові відносини у сфері захисту тварин від жорстокого поводження врегульовані Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [3], Законом України «Про тваринний світ» [4], Кримінальним кодексом України [5], Кримінальним процесуальним кодексом України [6], Цивільним кодексом України [7], Кодексом України про адміністративні правопорушення [8] та іншими нормативно-правовими актами. Але законодавче регулювання та вдосконалення цього напрямку законотворчості залишається в динаміці та постійно потребує такого процесу.

Проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування фактів жорстокого поводження з тваринами на всіх його етапах потребує не тільки постійного вдосконалення наявних криміналістичних методик, тактики, прийомів, методів і засо-

бів, а й чіткого їх виконання відповідно до вимог КК України, КПК України і Кодексу про адміністративні правопорушення України та ін. При досудовому розслідуванні вказаної категорії злочинів важливе місце посідає першочергова слідча дія - огляд місця події, під час проведення якого спеціаліст-криміналіст надає слідчому консультації з питань, що потребують спеціальних знань та навичок, використовує науково-технічні засоби та спеціальне обладнання і звертає увагу слідчого на виявлені фактичні дані, що мають значення для такого розслідування. Окрім цього, під час проведення огляду місця події щодо дослідженого виду злочинів та з метою ефективного виявлення, фіксації, вилучення й оцінки слідів вчиненого злочину, слідчому необхідно також залучати й відповідного спеціаліста в галузі ветеринарної медицини, лікаря-ветеринара чи зоотехніка. Слідчий може використовувати спеціальні знання таких спеціалістів у двох формах: 1) для проведення слідчих (розшукових) дій; 2) для отримання консультацій з питань, що потребують спеціальних знань у галузі ветеринарії і зоотехніки. Лише такі спеціалісти допоможуть у встановленні виду, породи, віку тварини, а також можуть виокремити їх індивідуальні особливості, визначити характер ушкоджень, механізм та час їх утворення (ст. 71 КПК України) та здійснити попередню оцінку настання смерті тварин, ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, вартості тварини та інші питання, виходячи із наявності конкретної слідчої ситуації.

З метою отримання доказів щодо жорстокого поводження з твариною, слідчому необхідно провести освідування осіб, які мали безпосередній контакт з конкретною твариною або доступ до неї відповідно до ст. 241 КПК України. Освідування по цій категорії злочинів доцільно проводити із залученням спеціаліста-судового медика, лікаря ветеринарної медицини чи зоотехніка. Під час проведення зазначеної слідчої дії відповідний спеціаліст може визначити певні сліди тваринного походження на тілі освідуваної особи, проконсультувати стосовно можливої їх локалізації або ж проконсультувати, чи належать виявлені сліди до жорстокого

поводження з твариною відповідно до вимог ст. 241 КПК України. Після винесення постанови прокурором про проведення цієї слідчої (розшукової) дії, з нею ознайомлюється особа, яка підлягає освідуванню. Після цього такій особі пропонують добровільно пройти освідування, а в разі її відмови це проводять примусово. Після визначення всіх учасників слідчої (розшукової) дії та роз'яснення їх прав і обов'язків, спеціаліст і слідчий переходить до виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину та встановлюють особливі й індивідуальні прикмети та інші особливості. Якщо під час проведення освідування особи постає необхідність оглянути його одяг або інші речі, слід відповідно до ст. 237 КПК України окремо провести огляд речей. Необхідними слідами зможуть бути сліди шерсті, крові, інші біологічні виділення, що можуть належати тварині і мають значення для призначення можливої експертизи, зокрема за слідами ДНК-профілів. У такій категорії провадження може бути проведений обшук відповідно до ст. 233-236 КПК України. Його проведення спрямовано на отримання нових доказів, а також на перевірку чи спростування вже отриманих доказів. Метою обшуку є виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення, вилучення доказів такого злочину, відшукання його знарядь або майна, яке було здобуте внаслідок його вчинення, слідів приховування злочину, слідів перебування в житлі тварини та жорстокого поводження з нею, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб відповідно до положень ст. 234 КПК України.

Особливу увагу під час проведення розслідування цієї категорії злочинців слід приділити проведенню заходів забезпечення кримінального провадження. Одним із найпоширеніших з них є арешт майна. Якщо тварина стала предметом або знаряддям вчинення злочину, вона підпадає під ознаки речового доказу відповідно до ст. 98 КПК України. За положенням п.1 ч.2 ст.170 КПК України арешт майна проводиться з метою збереження речового доказу. Так, у разі необхідності, слідчий повинен визнати тварину речовим доказом, провести обшук з метою відшукання її та накласти

арешт тощо. Арешт може бути накладений на будь-яку тварину: домашню, сільсько-господарську, дику та інші види. З метою ефективного розслідування дослідженої категорії злочинів слідчому доцільно враховувати судову практику, зокрема щодо застосування арешту такого виду майна. Так, наприклад, слушною є ухвала слідчого судді Оджонікідзевського районного суду м. Харкова у справі № 645/2549/20, якою було накладено арешт на домашніх тварин - на собаку, кішку, морську свинку, щодо яких після розгляду в суді було заборонено відчуження, користування та розпорядження вказаними тваринами (майном). Місцем зберігання цих тварин (майна) судом було визначено територію та приміщення КП «Центр поведження з тваринами» у зв'язку із жорстоким поведженням щодо них власника, який бив та знущався, чим спричинив їм тілесні ушкодження [9]. Іншим прикладом є використання ухвали слідчого судді Красноармійського міськрайонного суду Донецької області у справі № 235/7763/18 якою ухвалено арешт диких тварин-ведмедів та визначення наступного їх місця перебування на території Реабілітаційного центру для хижих тварин у Запорізькій області. Підставами такого рішення суд визнав наступне : місце та умови утримання тварин не відповідали їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям, не забезпечувався достатній простір для їх розміщення, не було обладнано необхідним пристосуванням для забезпечення їх життєдіяльності, зокрема достатнього укриття від непогоди і від надмірного сонячного випромінювання. Годівля тварин здійснювалась без складання кормових раціонів для конкретного виду, без складання необхідної документації. Вимоги щодо протиепізоотичних, зоогігієнічних, карантинних та інших ветеринарно-санітарних заходів при утриманні тварин не дотримувалися. Переміщення тварин здійснювалося без дозволу державного ветеринарного інспектора та без додержання карантину. Журнал ведення записів з інформування державного ветеринарного інспектора був відсутній [10]. Таким чином, слідством і судом обґрунто-

вано та доказано, що була реальна загроза загибелі хижих тварин.

Одним із поширених та складних для доказування фактів жорстокого поводження з домашніми тваринами є в приміщенні квартири, приватному будинку чи ділянці. Якщо працівниками поліції, які прибули на виклик щодо знущання над тваринами, буде виявлено, що тварина жива, немає ознак тілесних ушкоджень та каліцтва, працівники поліції за наявності доказів уповноважені скласти протокол за ст. 89 КУпАП («Жорстоке поводження з тваринами») та вилучити тварину як об'єкт правопорушення до рішення суду. У разі виявлення кримінальних ознак, зокрема тілесних ушкоджень, каліцтва, або коли є підстави вважати, що тварина мертва, то в таких випадках слідчий повинен провести огляд житла і тварини згідно зі ст. 237 КПК України за участю відповідного спеціаліста. У разі, якщо власник не відчиняє двері, проте чути голос тварин та ін., що свідчить, про знущання над твариною за дверима чи огорожею, то є підстави вважати, що вчиняється злочин або замах на злочин відповідно до ч. 3 ст. 233 КПК України, і слідчий, прокурор мають право до винесення ухвали слідчим суддею увійти до житла чи іншого володіння особи, що оцінюється як винятковий і невідкладний випадок, пов'язаний із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину. При цьому слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення вказаних виняткових дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Під час розслідування злочинів, передбачених ст. 299 КК України серед використаних слідством доказів мають бути також і висновки патологоанатомічного розтину трупу тварини (саме його дуже важливо провести вчасно та якісно), висновки судово-ветеринарної і судово-психіатричної експертизи, показання підозрюваного, свідків та потерпілого, протокол огляду місця події, серед речових доказів – знаряддя та інші речові докази щодо вчинення злочину. Під час розслідування жорстокого поводження з тваринами важливим є використання спеці-

альних знань у галузі ветеринарії, тваринництва, зооветеринарії та інших галузей знань, і в подальшому для призначення вищезазначених та інших експертиз. Проведення судово-ветеринарної експертизи є виправданим, коли сукупність інших доказів за відсутності експертних знань не дає можливості встановити конкретні обставини вчинення злочину, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Так, наприклад, із результатів судово-ветеринарної експертизи слідчому стало відомо, що на територію приватного домоволодіння у м. Харків проникла невстановлена особа і нанесла твердим тупим предметом удари по голові від чого вона померла. Під час огляду місця події виявлено труп собаки без ознак життя. У результаті судово-ветеринарного дослідження трупа собаки комісія судових експертів встановила ушкодження, що виявилися смертельними і мали прижиттєвий характер. Характер травм, спричинених собаці, їх локалізація (голова, права грудна кінцівка) та їх патоморфологічна характеристика свідчили про те, що вони стали не сумісні з життям без надання швидкої ветеринарної допомоги, а самі ушкодження собаці нанесені багаторазово в життєво важливу ділянку тіла - голову. Смерть собаки була насильницькою і передчасною, наступила від больового шоку, поступової крововтрати і зупинки серця, внаслідок політравми, спричиненої тупим твердим предметом, яким могли бути: палка, держак від лопати, металічний прут тощо. Таким чином, експертами встановлено прямий причинно-наслідковий зв'язок між виявленими тілесними ушкодженнями (політравмою) та настанням смерті собаки. За характером ушкоджень, виявлених в трупі собаки, нанесені рани спричинили тяжкі страждання тварини перед смертю [11]. За визначенням І.В. Яценка, С.І. Запари, А.В. Захар'єва, В.М. Кириченка основні питання, які можуть бути поставлені для вирішення судово-ветеринарної експертизи :

- 1) до якого виду відноситься тварина, труп якої було досліджено;
- 2) які ушкодження знайдено на тілі тварини;
- 3) коли і від чого настала смерть тварини;
- 4) чи мала місце насильницька смерть тварини;
- 5) який механізм спричи-

- 6) чи є ознаки, за допомогою яких можна встановити характер та особливості зброї або інших знарядь, за допомогою яких спричинені травми тварини;
- 7) яка давність виникнення ушкоджень тварини;
- 8) чи є і які прижиттєві чи посмертні травми знайдені в тілі тварини;
- 9) який ступінь тяжкості тілесних ушкоджень реєструється в тварини;
- 10) який причинно-наслідковий зв'язок між ушкодженнями і причиною смерті тварини;
- 11) який час могла чи не могла жити після отримання ушкоджень тварина;
- 12) чи була здатна тварина під час життя або після отримання травм переміщуватися самостійно;
- 13) які ускладнення здоров'я виникли від дії нанесених ушкоджень;
- 14) чи спричинили ушкодження страждання тварини при жорстокому поводженні з нею перед смертю [12, с. 130-137], що ми підтримуємо, але додаємо, що вони не можуть бути обмежені вказаним, враховуючи завдання конкретного кримінального провадження і обставини вчинення конкретного злочину та ін. Слідчому важливо також звернути увагу й на необхідності попередньої консультації з експертом, якому буде доручення надання висновків у провадженні. Звернення за консультацією до експерта допоможе зекономити процесуальні витрати, час і уникнути таких небажаних наслідків, як: - отримання висновку експерта про «*неможливість провести дослідження*» через відсутність необхідних матеріалів чи з інших причин; - неможливість експерта відповісти на питання тому, що воно має правовий характер чи виходить за межі спеціальних знань експерта. Слід зазначити, що «*Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень*», затверджена Наказом Міністерства юстиції України №53/5 від 08.10.1998р., також передбачає доцільність консультацій із судовими експертами. В Україні діють експертні установи та науково-дослідні установи, що регулюють механізм проведення розтину трупу тварин і судово-ветеринарну експертизу та зоотехнічні дослідження. Такі види експертиз, зокрема може проводити відділення судово-ветеринарної експертизи Національного науково-го центру «Інститут судових експертиз ім.

засл. проф. М.С. Бокаріуса» та інші, об'єктами якої можуть бути: тварини живі (свійські, дикі, мисливські, зоопаркові (екзотичні); трупи тварин (анатомічно-цілі, фрагментовані, скелетизовані); сировина для ветеринарно-біологічної промисловості (ендокринна, ферментна, спеціальна, кишкова, шлункова); корми тваринного походження, кормові добавки; речові докази (послід, блювотні маси тварин тощо); документи (матеріали досудових розслідувань і судових справ (протоколи розтину, акти епізоотичного обстеження господарства, журнали реєстрації і лікування хворих тварин, журнали видачі ветеринарних документів, декларація виробника, експлуатаційний дозвіл та ін.). Залежно від завдань, які ставляться при розтині трупів тварин, мета останнього може бути різною. Розтин трупів може проводитись для ідентифікації та діагностики, з науково-дослідною, судово-ветеринарною та навчальною метою. Розтин з діагностичною метою виконують тоді, коли необхідно з'ясувати причини загибелі тварини або підтвердити чи спростувати правильність клінічного діагнозу [14]. При інфекційних хворобах розтин трупів та вимушено забитих тварин дає змогу перевірити правильність та ефективність лікувально-профілактичних заходів, а в багатьох випадках встановити правильний діагноз та своєчасно розробити заходи з ліквідації захворювання. З науково-дослідною метою розтин трупів тварин проводять наукові співробітники при проведенні дослідів у відповідних установах. За допомогою цього методу встановлюють морфогенез (динаміку морфологічних змін при розвитку хвороб різної етіології) і патоморфоз (зміну динаміки морфологічних змін під дією лікування, умов зовнішнього середовища та ін.) захворювань, розробляють ефективні лікувально-профілактичні заходи та ін. З судово-ветеринарною метою розтин проводять у тому випадку, коли в загибелі тварин необхідно встановити вину тієї чи іншої конкретної особи. З навчальною метою розтин проводиться викладачами ветеринарних навчальних закладів для засвоєння студентами техніки розтину та суттєвості морфологічних змін при різних захворюваннях.

Під час розслідування підозрювані у вчиненні жорстокого поводження з тваринами підлягають судово-психіатричній, а неповнолітні судово-психологічній експертизі, або комплексній психолого-психіатричній експертизі залежно від їх психологічного стану під час вчинення злочину і після цього. Підставами для проведення вказаних експертиз можуть бути: відсутність мотиву для вчинення жорстокого поводження з тваринами, незрозуміле пояснення підозрюваним (обвинуваченим) власних дій; вияв підозрюваним (обвинуваченим) особливої жорстокості до тварини; неадекватна поведінка підозрюваного (обвинуваченого) під час досудового розслідування, демонстрування байдужого або зухвалого ставлення до вчинених ним протиправних дій; наявність у слідчого даних щодо перебування особи на психіатричному обліку, амбулаторному чи стаціонарному лікуванні у психіатричних закладах та проходження судово-психіатричної експертизи в минулому. Судово-психіатричні експерти можуть вирішувати також питання про наявність в підозрюваного ознак хронічного алкоголізму чи наркоманії, якщо в слідства або суду є такі підстави. Велике значення для досудового розслідування такої категорії злочинів мають речові докази, зокрема матеріальні об'єкти, що були знаряддям вчинення злочину і зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються, зокрема предмети, що були об'єктом злочину, гроші, цінності та інші речі, здобуті злочинним шляхом або отримані фізичною чи юридичною особою внаслідок вчинення вказаного. Так, ними можуть бути сліди шерсті, крові, біологічні виділення, які можуть належати тварині, сама постраждала тварина, труп тварини та її залишки, знаряддя вчинення злочину та ін.[13]. Речові докази зберігаються при кримінальному провадженні, за винятком громіздких предметів, які зберігаються в органах поліції, досудового слідства і в суді або передаються для зберігання відповідному підприємству, установі чи організації, про що складається протокол. Відповідальною за зберігання речових доказів, приєднаних

до кримінального провадження, є особа, яка проводить дізнання, слідчий, у суді – суддя, відповідальний працівник апарату суду або керівник апарату суду, а в експертній установі – співробітник експертної установи, у віданні якого речові докази перебувають у відповідний період, або керівник експертної установи.

Окрему увагу, як на новелу, слід звернути на порядок тимчасового вилучення тварин у кримінальному провадженні. Тварини є особливим об'єктом цивільних прав і на них поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом. До листопада 2021 року тварин тимчасово вилучали в порядку ст.168 КПК України («Порядок тимчасового вилучення майна»). У 2021 році цю статтю було доповнено частиною п'ятою згідно із Законом № 1684-ІХ від 15.07.2021, яка була введена в дію з 08.11.2021, відповідно до якої, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя або здоров'я, уповноважена службова особа зобов'язана тимчасово вилучити таку тварину та забезпечити її утримання в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. На теперішній час проект порядку тимчасового вилучення тварин розроблено Міністерством природи та знаходиться в процесі узгодження міністерств і відомств.

Об'єкти біологічного походження, у тому числі й ті, що підлягають мікроскопічному або хімічному дослідженню, повинні бути упаковані відповідно до науково-методичних і криміналістичних рекомендацій. Упаковка таких об'єктів (у тому числі тих, що потребують подальших досліджень частин трупів) проводиться співробітниками судово-експертних установ. Після завершення експертного дослідження зберігання біологічних об'єктів проводиться за місцем проведення досудового слідства. Якщо для зберігання біологічних об'єктів необхідні спеціальні умови, воно здійснюється в зазначених установах за узгодженням з його керівництвом. Під час проведення розслідування цієї категорії слідчий взаємодіє з багатьма представниками органів різних відомств, зокрема експертних установ, оперативних підрозділів, дільничними офіцерами поліції чи офіцерами громад, спеціалістами,

працівниками Департаменту кіберполіції Національної поліції України, органів державної влади й місцевого самоврядування, громадських об'єднань, зоозахисних організацій, засобів масової інформації. При взаємодії слідчого з оперативними підрозділами доцільне спільне планування проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, своєчасне та якісне виконання доручень слідчого та інформування для швидкого внесення змін у план розслідування. Взаємодія слідчого під час розслідування дослідженого виду злочину з громадськими об'єднаннями, зоозахисними організаціями, із ЗМІ та ін. в більшості випадків має непроцесуальний характер і полягає у безпосередньому виявленні та припиненні таких злочинів; повідомленні правоохоронним органам даних, які допоможуть у їх розкритті; участі в підготовці та проведенні слідчих (розшукових) дій, виявленні і фіксуванні слідів та доказів злочину та ін.

Висновки

Під час розслідування фактів жорстокого поводження з тваринами важливе значення має використання спеціальних знань, які найчастіше застосовуються у таких формах, як: отримання консультацій, рекомендацій; залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій; призначення та проведення судових експертиз, зокрема у сфері досліджень ДНК-профілів. Залучають переважно таких спеціалістів, як : спеціаліста-криміналіста, лікаря ветеринарної медицини, зоотехніка, судово-ветеринарного експерта та ін. Спеціаліст у галузі ветеринарної медицини чи зоотехнік встановлює вид, породу тварини, її орієнтовний вік, індивідуальні ознаки тварини; визначає характер і ступінь тяжкості ушкоджень, які було завдано тварині, механізм їх утворення, застосовування знаряддя. Під час проведення слідчих (розшукових) дій він може давати консультацію слідчому, у яких місцях варто здійснювати пошук слідів тварини, а також відрізнити сліди тваринного походження від інших видів слідів. З метою підвищення ефективності досудового розслідування такої

категорії злочинів, встановлення причин і умов, що сприяли їх вчиненню, з цієї та іншими потребами, з'ясовано нагальну потребу у взаємодії слідчого з представниками інших служб і підрозділів Національної поліції і МВС України, органів місцевого самоврядування, працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій, волонтерськими, громадськими організаціями, працівниками засобів ЗМІ та ін. Проведення *слідчих (розшукових) дій* під час розслідування жорстокого поводження з тваринами на всіх його етапах потребує постійного вдосконалення не тільки наявних криміналістичних методик, відповідної тактики і слідчих прийомів, методів і засобів, а й чіткого їх регулювання нормами кримінального процесуального та іншого законодавства України. Дотримання прав тварин у світі є одним із показників стану правової, демократичної держави. Україна на шляху до євроінтеграції, подальшого демократичного розвитку та втілення фундаментальних принципів правової держави приділяє посилену увагу запобіганню, виявленню фактів жорстокого поводження з тваринами, та забезпечує, у свою чергу, швидке, повне та неупереджене їх досудове розслідування та підвищення належної моральної атмосфери, виховання правосвідомості в суспільстві. Втім, порушені питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Література

1. Репецький С. П. Суспільна моральність як об'єкт кримінально-правової охорони: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2010.- 127 с.
2. Європейська конвенція про захист домашніх тварин : Міжнародний документ від 13.11.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text/ (дата звернення 10.04.2023)
3. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 № 3447-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text> (дата звернення 10.04.2023).
4. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення 10.04.2023).
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III станом на 15.04. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI: редакція станом на 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV редакція станом на 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X редакція станом на 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
9. Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду м. Харкова у справі № 644/2549/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/>
10. Ухвала Красноармійського міськрайонного суду Донецької області у справі-№ 235/7763/18 <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79678911>
11. Судово-експертні випадки дослідження трупів тварин з ознаками насильницької смерті від жорстокого поводження. Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини : зб. наук. праць Харківська зооветеринарна академія. ДЗВА. 2018. Випуск 36, ч. 2. С. 130-138.
12. Яценко І.В., Запара С.І., Захар'єв А.В., Кириченко В.М. Судово експертні випадки дослідження трупів тварин з ознаками насильницької смерті від жорстокого поводження. *Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини*. 2018. № 35. Ч. 2. С. 130-137.
13. Інструкція про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду затверджена спільним наказом 27.08.2010 № 51/401/649/471/23/125 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0051900-10#Text>
14. Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф.

М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України
URL: <https://www.hniise.gov.ua>

Yukhno Oleksandr Oleksandrovych, Professor of the Department of Criminalistics, Forensic Science and Premedical Training, Doctor of Law, Professor, Kharkiv National University of Internal Affairs

Strok Inna Anatoliivna, PhD in Law, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure and Organisation of Pre-trial Investigation, Kharkiv National University of Internal Affairs

**PROCEDURAL FEATURES OF
CERTAIN INVESTIGATIVE (DETECTIVE)
ACTIONS IN CRIMES OF CRUELTY TO
ANIMALS**

The article retrospectively examines the genesis, legislative consolidation and regulation in the norms of international law, in application of international legal standards and their adaptation to the Constitution of Ukraine, national criminal, criminal procedure and other legislation and the amendments made to it on the prevention of cruelty to animals over the past 11 years. The article analyses the state of research in this area, the results of the existing scientific debate, and the scientific positions of individual scientists and representatives of scientific institutions, and on the basis of the author develops his own scientific positions in the context of the study and its results. The substantiation of rele-

vance of the problematic issues raised in the article about Ukraine and the world, based on the trend towards increasing the number of animals kept by individuals and legal entities, including exotic and prohibited species (fighting animals and predators, etc.). Considering the statistical data on the annual increase in the facts of cruelty to animals, inadequate conditions of their keeping, breeding and other conditions, separately examines the issue of the algorithm and mechanism of criminal procedural, administrative law and other actions during the pre-trial investigation. The analysis of the investigated category of criminal offences in this area and the existing problematic issues in the mechanism of search, collection, recording and evaluation of evidence by participants to criminal proceedings, and use of appropriate forensic techniques. Special attention is focused on the involvement of relevant specialists in criminal proceedings, the investigator interaction with representatives of other services and units both of the National Police and the State Emergency Service of Ukraine, the public, representatives of volunteer organizations, representatives of local self-government bodies, and the media. The author provides theoretical, legislative and applied suggestions and recommendations for improving the conduct of criminal proceedings in this direction.

Keywords: animals, law, cruelty, evidence, criminal proceedings, veterinarian, examination, pre-trial investigation, improvement, causes, preventive measures.